

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ezechielis Spanhemii Dissertationes De Praestantia Et Usu Numismatum Antiquorum

Spanheim, Ezechiel

Amstelodami, 1671

1. Circa Formas litterarum Graecarum, Romanarum. Selecta quaedamde iis. Item Phoenicum, Hebraeorum, Samaritanorum, Gotthorum, aut Hispanorum veterum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12878

aut Geographiæ veteri; integritatem mutilis vel corruptis Auctorum locis, non aliunde certius, aut luculentius peti fatebitur; denique eorum beneficio licere adhuc hodie,

Tecum Graia loqui, tecum Romana vetustas.

I.
IN GRAM-
MATICIS.

Ac primo quidem ipsa sese offert Litterarum Doctrina, quocunque tandem *Technices*, aut *Exegetices* nomine, Grammaticorum filiis nuncupetur. Seu enim genuinas litterarum apud veteres formas ac ætates; seu earum vim & adfectiones varias; seu ipsam vocum scriptiōnem ac proprietatem consulamus, non aliunde nobis certius, quam in Nummis aut Marmoribus antiquis præsidium occurrit. Nec certe ratio hic aut eventus fallit. Subsidia quippe reliqua, dubiam semper transcriptorum Exemplarium fidem, hæc autem sola primigeniam Autographorum dignitatem præ se ferunt. Norunt præterea, qui scriptos veterum libros versant, quam corrupti sint non solum, sed recentiores plerique, pauci admodum supra octingentorum aut mille ad summum annorum vetustatem adfurgant. Pandectas Florentinas; Virgilium cum Medicæum, tum Vaticanum; Terentium Politiani iudicio omnium Codicum à se inspectorum antiquissimum; Versionem LXX Interpretum, & Glossaria aliquot Bibliothecæ Palatinæ, magna quidem cum vetustatis veneratione, Florentiæ, & hic in Urbe non semel inspeximus. At eosdem tamen infra Justiniani ævum (ut largiamur aliquot illi coætaneos, aut paullo forte vetustiores) longe certe infra Nummorum vetustatem, qui ferme hic deficiunt, exaratos, cuius obivium fit ac manifestum. Unde sola quædam hic superest ad primævam illam & incorruptam Nummorum ac Lapidum auctoritatem provocatio decretoria, Criticis & Grammaticis.

maticis majorum Gentium, haud semel feliciter usurpata.

In tradendis certe aut explicandis *Litterarum* apud veteres *formis*, unicum & singulare occurrit monumentorum id genus beneficium. Nec leve illud esse reputandum, & doctissimorum hujus ævi Virorum, quæ in hac palæstra se exercuit, industria, & res ipsa loquitur. Hinc enim & indubiæ linguarum origines, & primæ litterarum formationes, & varia ætatum discrimina, & innumeræ librariorum aut quadratariorum errores, aliaque recondita eruditæ vetustatis arcana feliciter eruuntur. Adeo ut quæ in hoc genere, ab eruditis aut præclare reperta, aut timide pronunciata, aut perperam etiam tradita, lucem continuo ex Nummis, aut emendationem mutuuntur. Ita Alphabeti veteris Græcorum cum Phœnicio collatio à magnis viris instituta, procedet securius, ut singularum litterarum apices & ductus originis suæ fidem faciant. Nec aliter jam olim Herodotus genuinas veterum Cadmæorum seu Phœnicum litteras colligit ex priscaurum Inscriptionum monumentis, *ἴδον ἢ καὶ αὐτὸς Καδμήνια γράμματα ἐν τῷ πρώτῳ Ἀπόλλωνος Ἐπιπέλειον ἐν Θήβαις τῆσι Βοιωτῶν, ὅτι τρίτοι πᾶσι ἐγκειντο λαμβάνειν, τὰ πολλὰ ἑμοῖα ἔόντα πᾶσι Ἴωνικῆσι.* Quare jam incautius loquutum patebit illustrem Salmasium in Notis ad Inscriptionem Herodis Attici, qui formas litterarum Græcarum semel à Ionibus receptas, perpetuo in eadem facie ad nostra usque tempora mansisse, nihilque in iis immutatum contendit. Atqui vel Græcorum Nummos consulenti, non una certe, sed diversa variarum litterarum facies, ac pro ætatum discrimine, multiplex eadem occurret; dum non solum ε pro E; sed π pro Ζήτα; Γ pro Π; c & ε pro ζήγμα; ω pro majusculo Ω, aliaque id genus frequenter sese offerunt. Ut

Circa Formas litterarum Græcarum, & Latinarum.

Lib. 7.

mittam quadrata □ pro Θῆτα, & □ Ομικρόν, quæ mihi in Nummis necdum observata, in marmoribus aliquot Farnesianis & Magni Etruriæ Ducis, non semel inspe- ximus. Sic non unam literæ ξ, figuram diversam à vul- gari, cum in Nummis aliquot Græcorum haud semel notavimus, tum in præclaris aliquot Inscriptionibus Athleticis, nuper hic in Urbe repertis, Ξ Ξ Ξ. Sic Ξ pro ε videas in nummo Alexandri Severi apud Cl. Seguinum. ΑΥΤ. Μ. ΑΥΡ. ΕΕΥ. ΑΔΕΞΑΝΔΡΟΕ. Antiquiores itaque Græcorum litteras à posterioribus non numero solum sed forma etiam haud semel discre- pantes, indubia insuper plurium adhuc testium fide liceret hic mihi comprobare. Αρχαίων certe γεγραμ- των seu *vetustarum litterarum* mentionem aliquoties re- perio apud gravissimos auctores, quibus inscripta anti- quissima aliquot Græcorum monumenta contestan- tur. Diodorus Siculus Aram tradit extare ad Sinum Lib. III. Areticum, cum inscriptione quadam antiquis & igno- tis quidem litteris exarata. Idem alibi refert Argonau- tas Regi Libyæ areum Tripodem donasse, inscriptum Lib. IV. quidem antiquis litteris, & ad sua usque tempora per- manentem apud Hesperitas. Nec aliter ejusdem au- ctoris coævus Halicarnassensis, docet L. Memmium Lib. I. An- adferentem, visum à se Tripodem sacratum in Jovis sig. templo, in quo inscriptum litteris antiquis Oraculum legebatur. Alio vero loco Columnam Græcis litteris Lib. IV. inscriptam commemorat idem Auctor, qua fœdus cum Latinis continebatur, Romæ adhuc suo tempore superstitem in templo Dianæ, & Græcis characteribus insignitam, quibus olim Græcia utebatur. Plutarchus De Socratis in Alcmenæ sepulchro inscriptionem existare dicit Genio. litteris vetustissimis ac ferme Ægyptiacis, quas vocat τὴν ἰδίαν seu formas illius Grammaticæ, quam Proteo re- gnante

gnante didicit Hercules. Dio vero Chrysoſtomus, vi-
ſum à ſe refert in templo Junonis Olympiæ raptum
Helenæ inſculptum, καὶ ἐπιγεγραμμένα ἐπιγεγραμμένων δὲ-
χαίσις γράμμασι. Acedat his Philoſtratus, qui Ere-
trienſium antiqua apud Medos ſepulchra, Græcis litte-
ris, ſed quales alibi non videntur, inſcripta diſerte com-
memorat, γράφοντες τῶν Ἑλλήνων γρόπον. καὶ οἱ παῖφοι ἢ οἱ δὲ-
χαίσις σφῶν ὁ δὲνα ἔδεν ὅ γέγραπται. καὶ τὰ γράμματ᾽ Ἑλ-
λήνων μὲν ἀλλ' ἔπω τῶντα ἰδεῖν φασι. Cui loco rurfus lucem
fœneratur Herodotus, qui tradit alicubi Græcos
Eretrienſes (quos male Eretrios vocat Interpres Phi-
loſtrati) in Mediam ſub Dario Hydaspis filio tranſ-
portatos, ad ſua uſque tempora linguam conſervafſe
vernaculam, φυλάττοντες τὴν δὲ χαίλι γλώσσαν. Hæc ita-
que Eretrienſium colonia in illo tractu, longe poſte-
rior prima Ionici Alphabeti apud Græcos admiſſione.
Unde jam ex illis Auctorum Nummorumve testi-
moniis ſatis liquet, cum ante, tum poſt receptas à Ionibus
Phœnicum litteras, non ſemel eorum formam apud
Græcos immutatam, nec in iſdem veſtigiis perpetuo
remanſiſſe. Neque prætereundum illud ꝰ pro Ζῆτα u-
ſurpatum, (quod ab illuſtri Scaligero in accurato ſuo
Diagrammate prætermiſſum) non legi ſolum in anti-
quiſſimis Marmoribus Arundellianis, ſed aliquoties in
priſcis nummis cum vocibus ꝰ ΑΦΑΡΙΣ ΚΥ ꝰ ΙΚΗ-
ΝΩΝ, quod male Ortelius pro Ζ uſurpatum eo loco
credidit, quaſi *Xagaris* aut *Cyxicum* legi in iſdem de-
beat. Pro Ζ enim illud, non pro Ζ ibi poſitum, cum
ratio illorum nominum ſatis arguit, tum obvia in aliis
Nummis ꝰ figura pro Ζ, ut in vocibus, ꝰ ΗΝΟΝΟϞ,
item ꝰ ΟΖΙΜΟϞ, ſicut legitur cum alibi, tum in duo-
bus nummis Laodiceorum, quorum priorem videas in
Pinacotheca Regiæ Suedorum, poſteriore ſigna-
tum

tum in honorem Appii Proconsulis, quem non ita pridem vulgavit Cl. Seguinus. Alias non diffiteor ꝛ pro ꝛ occurrere in nummo recentiori cujusdam Alexandri, qualem inspexi etiam in Gaza Christianæ Augustæ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, & in altero Alexandri Severi apud eundem Seguinum. Nisi illud pro ꝛ ibidem sumas; ita enim vox eadem effertur in Nummo Apameensium Pontificis, percussio temporibus Philippi senioris, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Confusæ nempe duæ illæ litteræ ꝛ & ꝛ in ea voce, ob sonum haud multo diversum, quod sæpius contigisse in iisdem nummis paulo infra monebimus. Quod caute tamen accipiendum, ne quis cum doctissimo Seldeno, alterum Ζήτα solenne, multo recentius putet; quum frequens illius usus in antiquissimis Nummis, ΑΙΖΑΝΕΙΤΩΝ, ΖΕΦΥΡΙΩΝ, aliisque, passim occurrat. Falli præterea ex Nummis patebit eruditos, qui c altero Σίγμα vulgo vetustius statuunt; quod ex quodam Agathonis apud Athenæum loco, à Viris magnis Jos. Scaligero in Eusebianis, & Isaaco Vossio ad Melam, erudite jam observatum vidi. Nec id tam arcus Scythici argumento, quam indubia testium fide, mihi sit manifestum; qui in ampla illa Græcorum Nummorum copia, ꝛ passim in antiquioribus observo; alterum vero c rarius ante Domitiani tempora usurpatum, sequentium demum ætatum proprium & peculiare, ut vix postea prioris illius ꝛ vestigia eadem Nummorum supellex præbeat. Unde male vir doctissimus ad Ammianum c ab Agathone tanquam vetustum Græcorum σίγμα designari credidit, aut Scaligerum reprehendit arguentem Ciaconium, qui Stibadium simile dixerat arcui Scythico. Stibadium enim nihil aliud quidem quam illud Σίγμα sub c figura traditum, sed infra Agathonis ætatem vulgo usur-

go usurpatum, ut ad illud Poëta non respexerit illo apud Athenæum loco. Ut mirer etiam *τοῦ πρώτου* Salmafium, qui tam multa de antiquis Græcorum litteris haud uno in loco disputavit, alicubi in Solinianis adnotasse, *sigma Græcum antiquum formatum ut c Latinum*. Tom. I. pag. 338. Alias vero c illud pro *γάμμα* nonnunquam vetustissimos olim Græcos usurpasse, liquere videtur ex antiquis Gelsenium in Sicilia Nummis, in quibus *CEΔΑΣ* In Sicilia Parutz. promiscue & *TEΔΑΣ* adhuc hodie legitur. Unde etiam aliquam inde lucem posset mutuari, quod c apud priscos Romanos g vicem ferius recepti implevisse cum Gellius aliique tradidere, tum Nummi inprimis fidem faciunt, in quibus inter alia legas *OCULNIUS* pro *OGULNIUS*, & in Nummo quodam Caii Cæsaris, *G. CÆSAR GERMANICUS; Gaius* nempe pro *Caius*. E vero aliud *sigma* adhuc recentius; quamvis non solum sub Philippo Imperatore, cujus Nummum adfert Scaliger, fuerit receptum, sed jam ante in aliquibus Antoninorum Numismatibus occurrat, immo etiam in nummo quodam Augusti (quem apud Cl. Seguinum vidisse memini) à Peparethis percussio, Lapsum vero hic patet eundem Scaligerum, qui s Latinorum, Græcorum etiam litteris insertum olim credidit, fide Nummi inscripti, *ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΣΕΜΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ*. Atqui eadem ratione non illud s solum, sed r, v, aliaque Romanis propria, inter solennes Græcorum litteras referre potuisset, quæ frequenter in Græcorum Nummis sub Cæsaribus cufis occurrunt, ut *ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ; ΛΙΘ; ΛΕΟΝΒΑΣΙΛΕΥΣ ΡΟΜΕΟΝ; ΕΥΡΥΠΗΔΑΟΣ; ΑΥΓΥΚΤΟΣ; ΖΕΥΣ; ΚΜΥΡΝΑΤΟΣ*; aliaque id genus plurima. Factum id vero, non quod illæ litteræ revera in Alphabetum Græcorum essent unquam admixtæ, (hoc enim omnes Num-

mi veteres constanter explodunt) sed ex frequenti utriusque linguæ commercio & commixtione, & maxime Romani sermonis simul ac imperii sub Cæsaribus amplitudine, Unde non litteræ solum, sed voces integræ Romanorum cum Græcis mixtæ nonnunquam & confusæ, idque frequenter in Coloniæ Nummis, ut in ΚΑΡΡΗΝΩΝ sub Trajano Decio; COL. AUR. ΚΑΡ. ΚΟΜΜ. Ρ. Ρ. in alio Iliensium, sub J. Cæfare ΒΙΕΝΕΩΚΟΡΩΝ, in altero Claudii ΚΑΙΛΑΡ. ΕΤ. Η. CAESAREAE. Unde etiam explicanda Nummi scriptura apud Goltzium ΦΛΙΓΕΝΣΕ, quam male ad Philippopolim refert. Spectat vero ad *Philippos*, aut familiari Coloniæ more *Philippensē* oppidum Macedoniæ, cujus incolæ *Philippenses*, ad quos existant D. Pauli & B. Polycarpi Epistolæ, & apud quos deductam ab Augusto Coloniæ liquet ex residuis urbis illius nummis, inscriptis COL. AVG. IUL. PHILIPP. seu *Colonia Augusta Julia Philippi* vel *Philippensis*. Ita enim in rarissimo nummo Medicæo ejusdem tractus, signato temporibus Nervæ, COL. IUL. CASSANDRENS, hoc est *Colonia Julia Cassandrensis*, in aliis autem COLONIA AVGVSTA PATREN. seu *Patrensis*, & in nummo Antonini Pii perspicue apud illustrem Sevium, COL. CAES. ANTIOCHENSIS, unde illustratur Capitolinus, qui in vita ejusdem Pii *Antiochense oppidum* arfisse docet, à quo proinde instauratum, denuo hinc licet percipere. Ex priori autem nummo liquet *Cassandra* pro *Cassandria* apud Melam reponendum, secus quam existimabat vir doctissimus. En vero Coloniæ ejus *Philippensis* Nummum, sub Claudio percussum, depromptum è Museo Viri Amplissimi, Joachimi Camerarii nostri.

Alium

Tab. xxv
Græcia.

Alium ejusdem generis signatum ætate Vespasiani, habet Gaza Medicæa (quem male itidem eruditus illius custos ad Philippopolim referebat), & sub Augusto Goltzius. Unde utique D. Lucas luculenter illustratur, cui eadem urbs COLONIA vocatur in Actis, *ἑστὴν εἰς* Cap. xvii
 ΦΙΛΙΠΠΟΥΣ, ἣτις ἐστὶ πρώτη καὶ μετὰ τὴν Μακεδονίας πόλιν. v. 12.
 λης, ΚΟΛΩΝΙΑ. Et illinc PHILIPPUS, que est PRIMA partis Macedonia civitas, COLONIA. Vulgo enim Metropolis eadem ac Colonia; sicut conjunctam videas passim utramque prærogativam in nummis Antiochiæ, Tyri, Sidonis, Damasci aliisque pluribus, quæ mox enumerabuntur, pleraque suæ gentis capita: calido nempe Romanorum consilio, quo unius urbis fide, reliqua Provinciæ oppida, in obsequio facilius retinerent. Linguam autem Matricis Romæ, ut alias norum, & quod hic veniebat spectandum, novi quidem inferebant Coloni, ita tamen ut simul veterem loci sermonem continuo non abolerent, sed modo uterque publico usu & commercio frequentaretur, modo etiam quædam utriusque permixtione in unum eundemque cum idiomate juxta & scriptura coalesceret. Ex quo equidem more, aliarum quoque gentium Coloniis pridem recepto, nata illi paulatim cum dialectorum varietas quædam & confusio, tum inprimis Romanarum vocum in linguis exoticis Græca, Phœnicia, Syriaca, Arabica, aliisque frequentia. Ejus autem rei documenta nullibi illustriora aut magis conspicua

H

spicua

spicua videas, quam in hac ipsa Nummorum penu, inspecta mihi non semel in præclaris Principum & illustrum Antiquariorum Cimeliarchiis, in qua occurrunt quamplures Romanorum Coloniae in Græciam, Epirum, Thraciam, Macedoniam, Pontum, Bithyniam, Palæstinam, Phœniciam, Syriam, Mesopotamiam, Arabiam, Africam Proconsularem, Mauretanium (ut jam Hispaniam, Galliam, Germaniam, Britanniam, aliasque mittam) dedueta. Signatae autem illae publica cujusque loci auctoritate, modo Romana Metropoleos lingua, ut COL. AEL. CAPIT. seu *Colonia Aelia Capitolina*, ac eodem modo cum adjuncto COLONIAE nomine, *Alexandria, Troas, Berytus, Bostera, Cassandrea, Claudiopolis, Corinthus, Deultus, Heliopolis, Laodicea, Leptis, Oricos, Papia, Patra, Pella, Ptolemais, Sephyrus, Sinope, Stobi, Tyrus*, aliaque urbes Graeci licet & peregrini idiomatis. Modo autem Graeco seu vernaculo sermone notatae, ut ΕΜΙCΩΝ ΚΟΛΩΝΙΑC. sive *Colonia Emesa*, & similiter *Edeffa, Nesibis, Rhosana, Thessalonica*, ac plures cum Graeca itidem ΚΟΛΩΝΙΑC. appellatione. Modo promiscue cum Vernacula, tum aliquando Romana lingua prolatae, ut COLONIA ANTIOCHEA VEL ANTIOCHENSIS, & aliquando ΚΟΛ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ, & ad illius exemplum *Cæsarea, Carra, Damascus, Sidon* & aliae id genus modo antiquae, modo Romanae linguae usum in publicis illis retinentes monumentis. Præterea cum bilingui nonnunquam in eodem nummo inscriptione, quod arguunt Cretensium aliquot nummi apud Cl. antiquarios Tristanum & Seguinum, ubi nempe una ejusdem nummi area Graecam, altera autem Latinam epigraphen continet; cujus generis etiam occurrunt antiqui aliquot Macedonum Nummi hinc ΜΑΚΕ, aut ΜΑ-

ΚΕΔΟΝΩΝ inscripti, illinc AESILLAS, proprio
 viri nomine. Denique aliquando in eadem Nummi
 area & inscriptione permixtis simul ex utraque lingua
 vocibus ac litteris, ut paulo ante in Nummis *Carreno-*
rum & Philippensium notabamus, & exemplum adhuc
 præbent *Damascus Colonia Metropolis*, seu ΚΟΛ. ΔΑΜΑ.
 ΜΕΤΡΟ. sicuti occurrit scripta in Nummo Trebo-
 manii, quem videas in Museo Reginae Christianæ. Po-
 stremum autem hunc morem, utramque linguam ac
 scripturam una permiscendi, nostri frequenter etiam
 obvium in lapidibus antiquis, ubi præter crebras Ro-
 manorum voces, periodi etiam integræ Græcis litteris
 expressæ non semel leguntur. Certe Latinorum ν pro
 Græcorum υ in recentioribus Græcorum num-
 mis passim receptum videas, signatis ætate Alexandri
 Severi, Philipporum & sequentium. Ita vel α inver-
 sum, Digamma à Claudio receptum in Romano al-
 phabeto, de quo Tacitus, Suetonius, & Quintilianus
 meminere, in Nummo ejusdem Claudii occurrit,
 quem hujus antiquariæ suppellectilis strenuus indagator
 Petrus Seguinus nuper illustravit. ϕ alias Latinorum
 loco ϕ Græcorum, ut quidem videtur, crebro obser-
 ves in nummis Faliscorum Magnæ Græciæ, qui Φ Α-
 ΑΕΙΩΝ passim inscribuntur, ut Φ pro ϕ in eo tractu
 vel indeliqueret usurpatum. Nisi potius Digammatis
 Æolici vestigia in eadem vocis hujus scriptura eru-
 amus, quam constanter adeo præferunt omnes nummi
 antiqui hujus Urbis, quorum adhuc luculenta copia
 suppetit. Faliscorum nempe conditor apud antiquos
 auctores Ovidium, Plinium aliosque, & à quo gens ac
 terra denominata, Græcus gente *Halesus*, ceu Ἀλαιοῖς,
 more autem veteri Græcorum Η, adspiratis vocibus
 præponendi Ηαλαιοῖς, juxta Æolas vero Digamma
 H 2 suum

In Gaza
 Christianæ,
 Palatina &
 Medicæ.

suum vocalibus cum lenibus tum asperis præmittentes
Falisci Θ . Hinc Romanis antiquitus *Halesii* & *Falesii*
 dicta illa gens, postea vero, *Falerii*, vel *Falisci*, ut utro-
 que illo nomine alias haud unius gentis eos nonnun-
 quam vocat Livius. Sciendum enim, cum H vulgo lo-
 cum F, tum S vicem R occupasse in veteri Romanorum
 scriptura, ut narrant veteres Grammatici; unde juxta
 Lib. III. Plinium, *Oppidum Formia Hormia ante dictum, & Valesii,*
 c. 5. *Vetusii*, aliique id genus olim dicti, qui *Valerii* & *Vetu-*
rii, postea nuncupati. Apposite autem in hanc rem
 Ad lib. VII. Servius qui ad illud Virgilio, *aequosque Faliscos*, hæc no-
 Encid. tat, *Faliscos Halesus* (non *Haliscus*) *condidit. Hi autem*
immutato H in F Falisci dicti sunt; sicut Febris dicitur, quæ
ante Hebris dicebatur. Nam posteritas in multis nominibus
F pro H posuit. Plana itaque omnia è Livio, Plinio, Ser-
 vio, & prisca Græcorum ac Romanorum scripturæ ve-
 stigiis; unde factum ut non Romanis solum *Falerii* &
 postea *Falisci*, sed Græcis Romanarum rerum scripto-
 ribus, illorum more $\phi\alpha\lambda\iota\sigma\kappa\omicron\iota$ vulgo sint appellati: si
 vero Festum consulamus, Faliscos non jam ab Haleso,
 sed à voce $\acute{\alpha}\lambda\eta\varsigma$ seu fale deducentem, eundem rursus in
 Græca vocis scriptura usum agnosces Digammatis Æo-
 licæ, vocali & quidem adspiratæ, consueto more, præ-
 positi. Neque vero illud prætereundum, non $\phi\alpha\lambda\iota-$
 $\sigma\kappa\omicron\iota$, ut vulgo apud auctores, sed $\phi\alpha\lambda\epsilon\iota\omicron\tau\epsilon$ con-
 stanter vocari hanc gentem in nummis antiquis. At
 norunt in veteri Geographia vel leviter exercitati,
 haud inconsuetum unius Urbis aut Gentis nomen
 non uno modo prolatum videre, & quidem (quod
 huc inprimis facit) aliter ab incolis, aliter vero ab ex-
 teris unam eandemque gentem sæpenumero nuncu-
 patam. Illustre exemplum occurrit in urbe Gaza, quam
 Syris adhuc suo tempore non $\Gamma\acute{\alpha}\zeta\alpha\nu$, sed $\Lambda^{\nu}\zeta\alpha\nu$ vocari
 obser-

observat Stephanus, & cujus gentile foret Γαζαῖος & Γαζῶδι, apud indigenas vero Γαζῆται. Nummi tamen hujus loci (ne quid dissimulem) qualem certe citat Goltzius, præferunt ΓΑΖΑΙΩΝ; alii autem quos adnotasse memini in illustribus Cimeliarchiis, cum Templo & Urbis nomine ΓΑΖΑ ΜΑΡΝΑ. Unde, ut obiter hoc dicam, præclare illustrantur quæ de ΜΑΡΝÆ Jovis apud hos Gazæos cultu cum idem Stephanus in hac voce, aliique tradidere, tum in primis D. Hieronymus, qui hanc Ædem alicubi cum celebri illo Serapio conjungit; *Serapium Alexandria, & ΜΑΡΝÆ Templum ΓΑΖÆ in Ecclesiis Domini surrexerunt.* Alias vero, de quo jam hic agitur, crebra legas apud Stephanum exempla prædictæ varietatis in formatione τῶν ἐθνικῶν, (quam certe clarissime evincunt nummi antiqui) inde profectæ, quod gentilitia illa nomina modo peculiari loci & regionis typo, modo aliter apud extraneos, juxta artem nempe & exempla similium formationum efferrentur: alia nempe, ut sæpe innuit, τῶν τῶν χωρῆς, alia τῶν τέχνης. Nihil itaque insolitum, ut vides, *Falerios* aut *Faliscos*, Romanis aliisque dictos, qui *Φαλιεῖοι* indigenis, seu κατὰ τὸ Ἰταλικὸν, vocabantur, sicut antiqui gentis nummi extra dubium ponunt. Quod in his Faliscis minus adhuc mirum, qui illud apud Strabonem legit, hoc loco utique non prætereundum, *ὅτι Φαλισκῶν πόλιν ἰδιόγλωσσον, Faliscos urbem peculiari lingua utentem.* Et quod hic præterea notandum, eandem esse juxta quosdam, quæ hodie vocatur indigenis *Galese*; in qua voce, certe cum primi conditoris nomen, tum Æolici Digammatis in Γᾶμμα sæpe converti olim soliti, ut vere alicubi observat ὁ πᾶν Salmasius, clara licet vestigia deprehendere: Mirari vero potiori jure quispiam posset, cur Æolicum illud Di-

Augustæ
Christinæ
& Ill. P. Sc.
vii.

In Esaiam
lib. v. 11.

In voce
Γαλιεῶν &
alibi.

Lib. v.

gamma ab iis retentum, quum Argivus perhibeatur eorum conditor Halesus, Dorica proinde lingua verisimiliter usus. Verum eximendo huic scrupulo vel una opinor sufficit Strabonis auctoritas, qui non solum illud Faliscorum τὸ ἰδιόγλωσσον observat, sed etiam ali-

Lib. VIII.

bi docet, non aliam esse Doricam dialectum, quam Æolicam antiquam, & non extra Isthmum solum, sed in Isthmo etiam positas gentes Æolicas fuisse. Ut mitam Pindarum, quod jam notavit ad eum locum magnus Casaubonus, Æolice se scribere profitentem, quem alias Dorico sermone usum constat. Et ad alia quidem properabam, quum occurrit rursus Æolici il-

Tabul.
XVII. Græc.
cix.

lius Digammatis vestigium in nummo ΦΑΣΤΙΩΝ, inscripto apud Goltzium; quod plane Græcicum negantem videas ejus interpretem Nonnium, si quidem littera F, sit prorsus illis ignota, unde pro ΦΑΣΤΙΩΝ, legendum putat ΕΣΤΑΙΩΝ. Agnoscis utique, mi OCTAVI, non cujusvis esse, veterum illorum monumentorum, quibus tot erudita priscae litteraturæ ac sapientiæ mysteria continentur, interpretationem pro dignitate suscipere, minus autem decere, ignorationem continuo in temeritatem vertere, obscura quævis aut incomperta ad lubitum mutandi aut refingendi. Quasi vero liceret eadem arte grassari in primæva illa & incorrupta priscae ætatis monumenta, Nummos nempe & lapides antiquos, (quod à Viris magnis factum aliquoties nollem) qua uti solet gens Criticorum, in libros editos aut descriptos olim à librariis codices, multis proinde erroribus obnoxios. Et quam caste adhuc, quam sobrie, quanta cum cautela id sibi indulgendum putant, non magistræ quidem aut è trivio Critici, sed ii demum qui nominis hujus præstantiam ac officium vere adsequuntur. Laudandus est quidem Nonnius

ab

ab egregia de hac antiquaria suppellectile bene merendi voluntate, nec vulgari diligentia, licet non eadem continue facultas fuerit, quidquid alii magnifice de illo sentiant, sicut alibi citra viri contumeliam luculenter demonstrabitur. Unde ut ad Goltzianum nummum revertamur, frustra in illo hanc vocem FAS TION expungere continuo voluit Nonnius, ob ignotum sibi usum illius Æolici Digammatis. Refertur nempe à Goltzio inter Bœotiā urbes locus signati hujus nummi, haud dubie ob adscripta eadem Thebani Clypei & Canthari symbola, quæ in Thebarum aliorumque Bœotiā locorum nummis vulgo conspiciuntur. Æolica autem lingua usos olim Bœotos, & Æolibus adscribendos, nisi ex Strabone aliisque constaret, vel unus Varro adhuc hodie argueret, cui *Æoles Bœotii* nuncu-
 pantur. Sed de his alibi opportunius. Equidem multa
 id genus alia in Romanorum litteris possent ex Num-
 mis erui, in quibus ex levi etiam litterarum discrimine
 A, E & V ac similibus, de ipsa ætate plurimarum Inscr-
 iptionum, & omni scripturæ veteris ratione, secure po-
 test pronuntiari. Ut jam mittam, V antiquam fuisse
 Romanorum litteram; & C apud Romanos veteres pro
 G obtinuisse, ut paulo ante monebamus, & Nummi ma-
 xime fidem faciunt, quod occupavit jam in suis Dialo-
 gis vir elegantis eruditionis Antonius Augustinus. Ita
 errare ex iisdem liquebit Pomponium, qui *D. de origine
 juris* tradit Appium Claudium, eumque non veterem
 illum sed recentiorem litteram R invenisse, quod cum
 eodem longe antiquior Romæ, Romuli item ac Remi
 appellatio, tum ætatum omnium Numismata ærea ac
 argentea omnino refellunt, ut jam monuit idem Au-
 gustinus.

Immo non Romanorum solum aut Græcorum litte-
 ræ,

Lib. III.

de L. L.

Circa litte-

ræ,

ras Phœni-
cum.

ra, sed antiquiores etiam *Phœnicia*, illarum archetypa, ex Nummis luculenter possunt illustrari. Tales utique occurrunt plurimi Punicis, aut Phœniciis litteris signati, tum in Africanis nummis Carthaginis, aliisque & Hispanicis præterea nonnullis; tum Panormi, Syracusarum, Dionysii; tum Tyri, Sidonis aliorumque; quos partim Ursini imagines, & Paruta ac Leonardi Agostini Sicilia, partim majori adhuc numero Principum & Antiquariorum Thesauri adservant, ita ut ex iis demum petendum videatur, quæ forma Phœnicarum aut Punicarum litterarum olim fuerit; an aliquod inter illas, Asiaticas nempe, & Africanas discrimen, an cum Samaritanorum litteris plane eadem, quod à Viris longe doctissimis extra controversiam poni video; an denique Græcorum litteræ, Phœniciis illis, vel Samaritanis plane similes, an vero longe diversæ, ut Cl. Salmasio placuisse memini. Quum enim vix alia quod sciam, aut vetustiora veteris scripturæ Phœnicæ supersint vestigia, nec Moschi Sidonii, aut Sanchoniatonis Phœnicia monumenta, aut libros Punicos Regis Hyempsalis liceat hodie consulere; non immerito horum Numismatum fide, tanquam præsentibus tabulis, de omni hac præclara & recondita materia transigi posse videtur. Ex quibus itaque haud indubie mihi liceat colligere, prisca Phœnicum litteras, ad Hebraicam magis, aut Chaldaicam, quam vocant formam, quam ad Samaritanicam deflectere; multum certe inter postremam hanc, & Phœniciam scripturam obverfari. Id utique manifestum varios utriusque characteris Nummos excutenti, quales certe plurimos arbitrari mihi non semel, & exscribere etiam licuit. Vel fidem faciet vetustus nummus Sidonis, Phœnicis olim Metropoleos, cum Triremi solito Sidoniorum
sym-

symbolo, & Græca epigraphæ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΔΗΜΗ-
 ΤΡΙΟΥ ΣΙΔΩΝΙΩΝ, ac præterea Phœniciis aut He- In Gaza
Medicæ.
 braicis litteris חבצ, qua voce Hebræis Clivus aut
 Arx notatur. Sic aliûs occurrit Tyri nummus טי, in-
 scriptus, quæ litteræ non sunt explicandæ ZUR, hoc
 est *Συρίας*, ut vidi placere viris longe eruditissimis,
 sed *טיר* ipsum Tyri in sacra scriptura nomen. Hæc
 autem omnia mirum quantum à Samaritanorum lit-
 teris discrepent. Nec arguet forte aliquis, post usum
 Assyriaci characteris ab Esdræ temporibus, ut vulgo
 existimant, apud Hebræos receptum, similem quo-
 que prisearum litterarum mutationem vicinis Phœni-
 cibus potuisse quoque contingere. Præterquam enim,
 quod & diversa hic ratio utriusque gentis fuerit, nec
 minus id incurrit in doctissimorum virorum senten-
 tiam, qui ex hac ipsa Hebræici characteris mutatione,
 ab eo tempore immane aliquod discrimen inter Phœ-
 nicum & Hebræorum litteras, Augustini etiam ævo
 existisse credidere. Non diffiteor equidem Punicos
 Africæ, Siciliae, aut Hispaniæ etiam Nummos, à Phœ-
 niciis Tyri, & Sidonis numismatibus, aut Hebræorum
 etiam vel Chaldæorum primævis litteris, diversos
 characteres non semel præferre. Hanc differentiam vel
 mutationem, observasse jam olim animadverto, do-
 ctum Hispanum, qui patriæ suæ antiquitates erudite Bern. Al-
dret. Anti-
guil. de
Españ.
 concessit, & in eruendis Punicis ejusdem tractus litte-
 ris, non ignobilem operam posuit. Nec mirum utique,
 aut insolitum videri debet, decursu temporis, & loco-
 rum mutatione, Punicis litteris contigisse, ut earum fi-
 guræ apud barbaros interpolatæ, à prima origine non
 parum desciverint; ita tamen ut non incommode ex
 eadem possint illustrari. Id enim novimus, cum pas-
 sim apud gentes alias cultiores usuvenisse, tum Græcis
 I ipsi

Thom.
Reines. de
ling. Pun.

ipsis in patrio solo contigisse, ut supra demonstravi. Ignorasse vero observo, hanc in Nummis superstitem Phœnicii & Punici characteris supellectilem, Virum inter nostrates singulari doctrina ac eruditione, qui figuras litterarum Punicarum, & modum omnem scriptio- nis plane interiisse credidit, exceptis aliquot Carthaginensium Nummis. Sed majus ludibrium debent ii qui aut Tabulam Eugubiam apud Gruterum Punicis litteris exaratam, aut Punicas litteras ad lubitum effictas, vel è Græcis expressas nobis aliquoties obtrudere. Verum hæc obiter, & ad alia properantes, qui supremum talium arbitrium summo Bocharto ultro deferimus, qui ad Punica illustranda omni alio ingenii, eruditionis, & solertiæ incredibilis, solo hoc Nummorum præsidio destitutus accessit. Ex quibus præterea adfertam sibi luculenter in præclaro opere Phœnicii sermonis cum Hebraico adfinitatem probasset ulterius, nec minorem curam impendisset primigeniis his & genuinis illius linguæ reliquiis illustrandis, quam sparsis, aut interpolatis apud Græcos, & Latinos auctores vocibus eruendis. Neque enim amovenda ab hoc loco Nummorum id genus verustorum, & optimæ quidem notæ auctoritas, cui in adferenda Samaritani characteris vetustate, primas & solas quasi partes vulgo solent tribuere.

Circa litte-
ras Hebræo-
rum, &
Samarita-
num.

Quum enim Phœnicii non solum, sed cum Hebraici, tum Samaritani etiam Nummi occurrant, ex iis controversia non levis de utriusque scripturæ antiquitate & prærogativa, inter harum litterarum principes agitari consuevit. Adeo quidem ut in eo, quod hinc pendet examine, de sacro & primævo veteris Fœderis caractere, pars utraque ad Nummos continuo soleat provocare. Horum certe fiducia Scaliger aliique prementes

mentes eadem vestigia, Villalpandus, Capellus, Morinus, & Waltonus novissime in Apparatu Bibliorum Londinensium, hodiernæ Samaritanorum scripturæ patrocinantur; immo omnem hanc litem veterum Nummorum, quos exhibent, fide omnino confectam volunt. Memini equidem, quum ante tria lustra, puer etiamnum de illo argumento publice aliquid post principem harum litterarum Virum, Joannem Buxtorfium, cum aliqua doctorum venia commentarer, doctissimum Bochartum, ad quem miseram præcocem illum factum, vel solo Nummorum testimonio probari sibi impugnatam mihi Scaligeri & Capelli sententiam, blandis alias litteris significasse. Quum tamen altera sententia à me tum adserta, præter rationes & auctoritates alias, Nummorum etiam veterum patrocinium obtendat; quum Samaritanorum (quales certe plurimos ab eo tempore hic in Urbe, & Florentiæ inspexi alibi evulgandos) recentiores plerique videantur, aut dubiæ admodum vetustatis; & præterea antiqua Phœnicum in Nummis scriptura longius ab illis discedat, Hebræicæ haud ita dissimilis, iisdem adhuc, aut fortioribus etiam telis liceret forte prius iudicium propugnare; ac alterius sententiæ patronis gravissimi & vetustissimi scriptoris iudicium opponere, in quod nuper incidebam; *quemadmodum & Hierosolymis Babylonica expugnatione deletis, OMNE INSTRUMENTUM JUDAICÆ LITTERATURÆ per Esdram constat restauratum.* Sed hoc jam non agimus, aut hujus rei arbitrium magnis utrinque auctoribus subnixæ, volumus hic nobis vindicare. Illud saltem hinc abunde manifestum, quæ singularis sit Nummorum veterum auctoritas & prærogativa, quorum testimonio de litteris Mosi à Deo traditis, & primæva aut antiqua Ve-

Tertull.
lib. 1. de
cultu fe-
min.

teris Instrumenti ante Esdram scriptura, visum est eruditus omne litis arbitrium deferre.

Circa scribendi rationem.

Unum præterea nec ingratum, ut opinor, Phœnicæ originis, non in litteris solum Græcorum, sed in scribendi etiam ratione, monumentum, lubet hic ex Nummis accerere. Notum Phœnices, vel teste Herodoto, juxta morem Hebræis, Syris, Arabibus, Ægyptiis, aliisque Orientalibus usitatum, dextra sinistram versus litterarum ductus instituisse. Eandem quoque scripturæ rationem in antiquis Gotthorum faxis, annotavit antiquitatis patriæ restaurator Olavus Wormius. Id autem alias à Græcis omissum, ut motui naturali minus consentaneum, aut aliis de causis, quas nihil adtinet hoc loco commemorare. Antiquissima tamen illius Phœnicæ moris vestigia nonnulla observarunt jam eruditi, in ea Græcorum scriptura *βασροφιδόν* dicta, quæ ex parte eam referebat, & qua Solonis olim Leges, & Inscriptio quædam Olympica apud Pausaniam, descripta leguntur. Aliud præterea hujus rei exemplum idem auctor mihi subministrat, qui antiquæ Agamemnonis Statuæ, nomen à dextra in lavam excurrentibus litteris inscriptum fuisse alibi observat. Sed clario-
ra adhuc hodie, & genuina ejusdem æmulationis argumenta sese offerunt, in antiquissimis aliquot Græcorum Nummis, & Sicularum vel maxime, in quibus *ΣΑΛΕΤ* pro *τέλας*, *ΝΟΛΑΡΜΙ* pro *Ἰμεραίων*, *ΝΩΙΑΤΣΕΤΕΣ* pro *Σεγασαίων*, *ΝΩΙΤΝΩΝΙΑΣ* pro *Σελινοντίων*, *ΝΑΤΙΜΟΝΑΗ* pro *Πανορμίτιων*, *ΑΝΙΜΑΜΑΧ* pro *Καμαρῖνα*, & in nummo Insulæ Liparæ Cimeliarchii Palatini *ΠΙΛ* pro *ΛΙΠ* seu *Λιπαρῶν*, ac in nummis Magnæ Græciæ *ΛΥΑΧ* pro *ΚΑΤΑ* seu *Καυλωνάτων*, *ΑΓ* seu *Γαλείων*, aliaque id genus Phœnicum more sinistrorsum non semel scripta leguntur. Hoc autem non

Litter.
Run. cap. v.
& xxv.

Eliae. 1.